

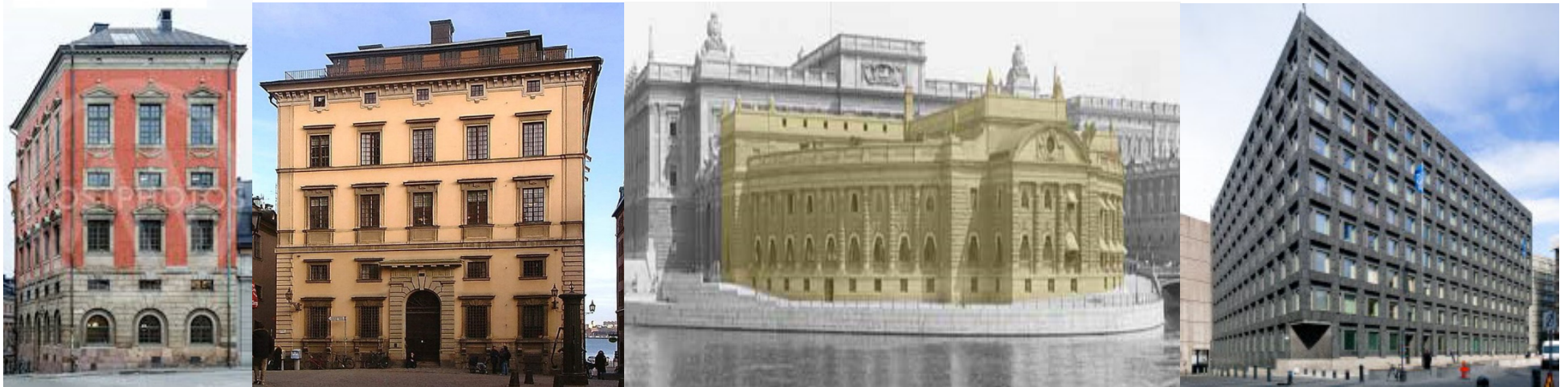
Riksbankens politiska ekonomi

Torsten Persson, IIES

350-årsjubileum, Riksdagshuset

25 maj, 2018

Historien om världens äldsta centralbank

.... också historien om Sveriges monetära institutioner

.... och vår historia i stort

Institutioner kring två frågor

1 kap. Verksamhetsmål och ledning

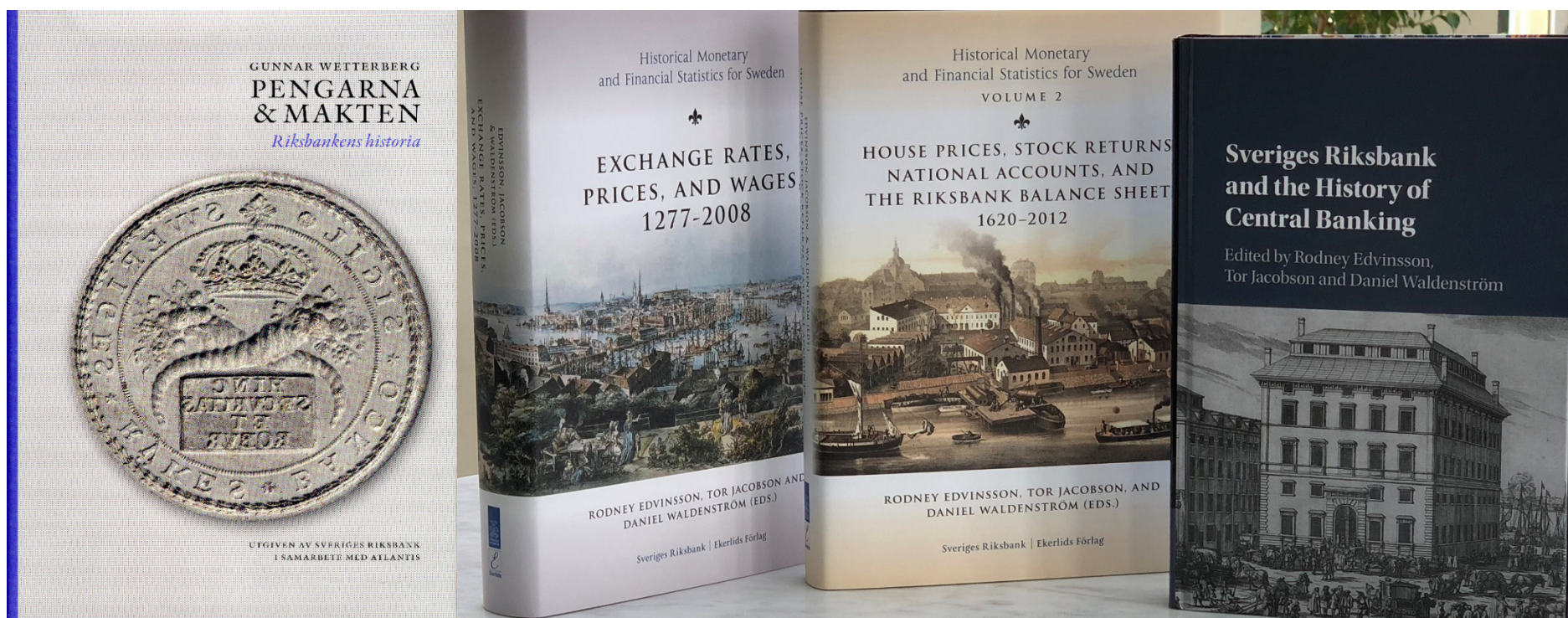
2 § Riksbanken har enligt 9 kap. 13 § regeringsformen ansvaret för penningpolitiken.

Målet för Riksbankens verksamhet skall vara att upprätthålla ett fast penningvärde.

Riksbanken skall också främja ett säkert och effektivt betalningsväsende.

Kalendarisk historia

vid tidigare jubiléer – massiv information i nya böcker

Funktionell historia

återkommande drivkrafter?

institutionell ekonomi: reformer när stora chocker eller nya intressekonflikter utmanar rådande ordning

... historien upprepar sig

Utmaningar

Innovationer

Utlandet

Politiken

Institutioner

Penningvärde

Betalningsväsende

Medeltidens betalningsmedel

olika betalningssystem, blir enhetligt då staten starkare
flera olika mynt, både silver och koppar

Från mynt till sedlar

Stockholms Banco (1656)

Europas första sedlar, vid insättning och utlåning

stånderna stänger banken (1664), förbjuder sedelutgivning

Världens äldsta centralbank

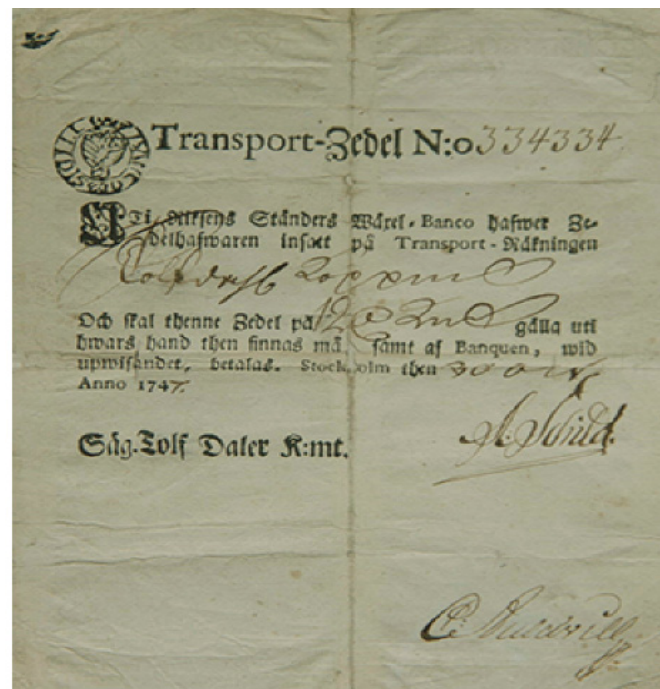
Ständerna öppnar banken igen (1668) – stor efterfrågan på smidiga betalningsmedel, inlåning och utlåning

monopol: privatbank, affärsbank och statens bank

en av få centralbanker under parlamentet, mer eller mindre självständig – ställningen mot regenten har varierat med statsskicket

Riksbanken återinför sedlar

transportsedlar (inlåningsbevis) från 1701
klumpig hantering, betalningsmedel fortsatt knappa

sedlar i fasta valörer, behöver ej överlåtas (1740-talet)
drivkraft: statens lån till Hattarnas ryska krig

Privata och offentliga sedlar

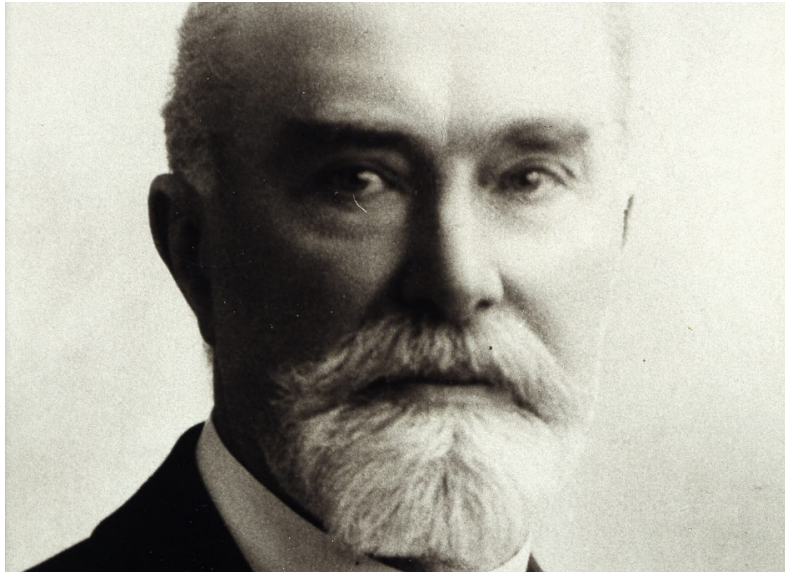
större efterfrågan på betalningsmedel i växande ekonomi
sedlar från såväl nya privata banker som Riksbanken (1830)

privata banker del av betalningssystemet, konkurrerar med
Riksbanken om in- och utlåning, oklara roller privat-offentligt

1897 års Riksbankslag

sedelmonopol till Riksbanken, blir enbart centralbank
renodlar arbetsfördelning gentemot privata banker

Moderna betalningssystem

innovationer via privata banker: checkar, girosystem, betalkort...

Riksbanken blir bankernas bank

dagens nya teknik: fysiska betalningar blir (helt) digitala

argument och intressekonflikt i repris: konkurrens vs. monopol (betalningsväsendet), innovationer (effektivt) – sårbarhet (säkert)

säkerhet – bankreglering, kriser och finansiell stabilitet

Tidiga kriser

Stockholms Bancos stängning och sedelförbudet – bankrusning
1664, växla sedlar mot kopparmynt efter utlåningsboom

frysning av nya bankens in- och utlåning – rusning efter
Poltava 1709

Rishtagande, bankkriser och interventioner

lån i nya privata banker till 1800-talets industrialisering
stor kapitalimport i första globaliseringen (1870-1914)

kriser, banker i trångmål (1857, 1878, 1890), offentliga ingrepp

nya myndigheter, oklar ansvarsfördelning mellan dem och Riksbanken, diskussion om nya regleringar och instrument

1900-talets kris-regleringscykel

fortsatt bankreglering: nya kriser (1903, 1907), nya banklagar (1903, 1907) och Bankinspektionen (1907)

Kreugerkraschen, 30-talets depression
efter kriget regleringar av ekonomi och finansmarknad

80-talets avreglering: global våg och inhemska underskott

90-talets Svenska bankkris i avregleringarnas spår

00-talets globala finanskris – snabb smittspridning
krav på nya regleringar

Institutioner betalningsväsende

Utmaningar

Innovationer

Utlandet

Politiken

Institutioner

Penningvärde

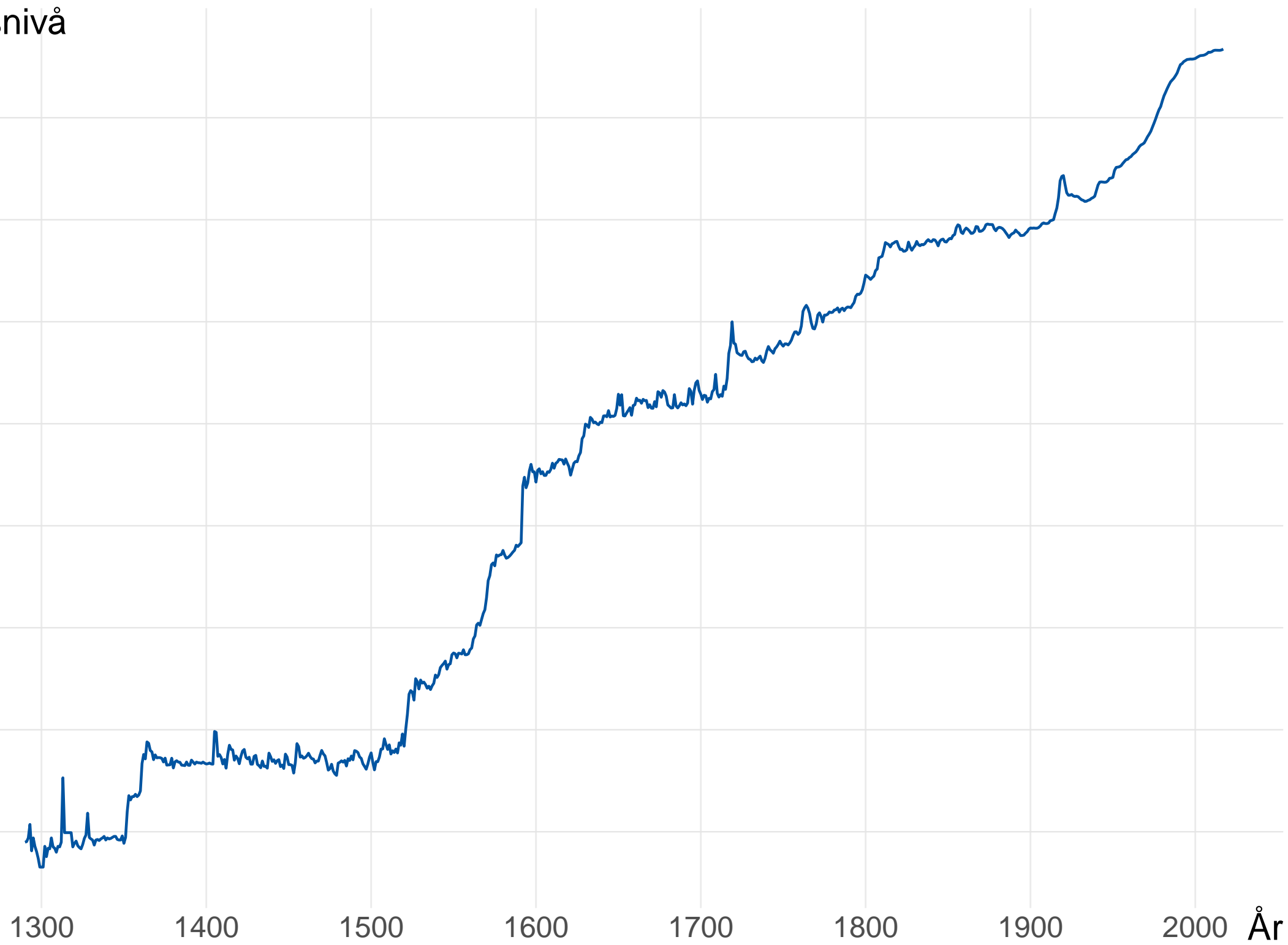
Betalningsväsende

Penningvärdets historia

prisnivå: index sedan 1290 – långsiktiga variationer

Prisnivå

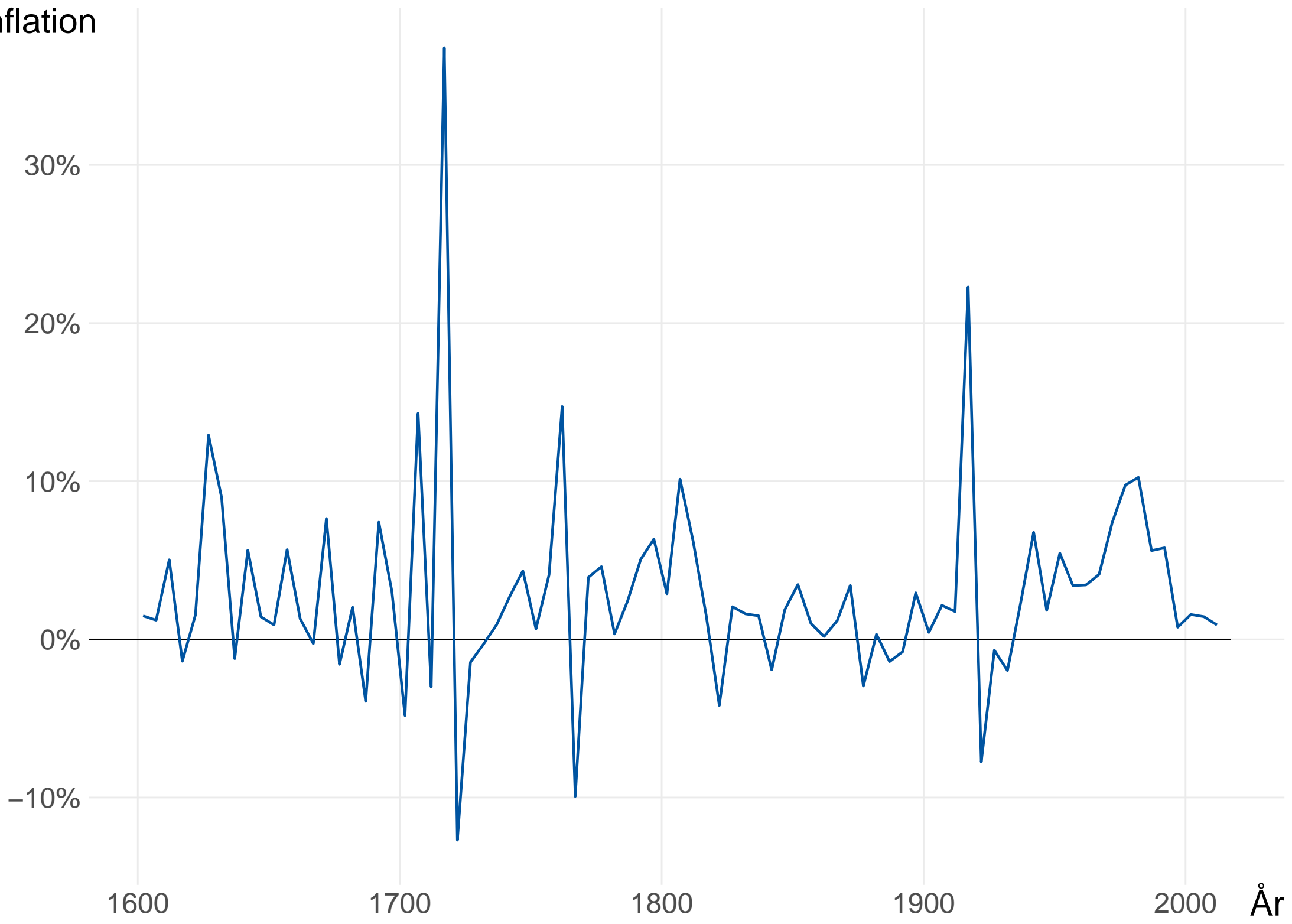
Penningvärdets historia

prisnivå: index sedan 1290 – långsiktiga variationer

inflationstakt: genomsnitt 2,5% – kortsiktiga variationer

Inflation

Penningvärdets historia

prisnivå: index sedan 1290 – långsiktiga variationer

inflationstakt: genomsnitt 2,5% – kortsiktiga variationer

vad driver variationer och underliggande institutioner?

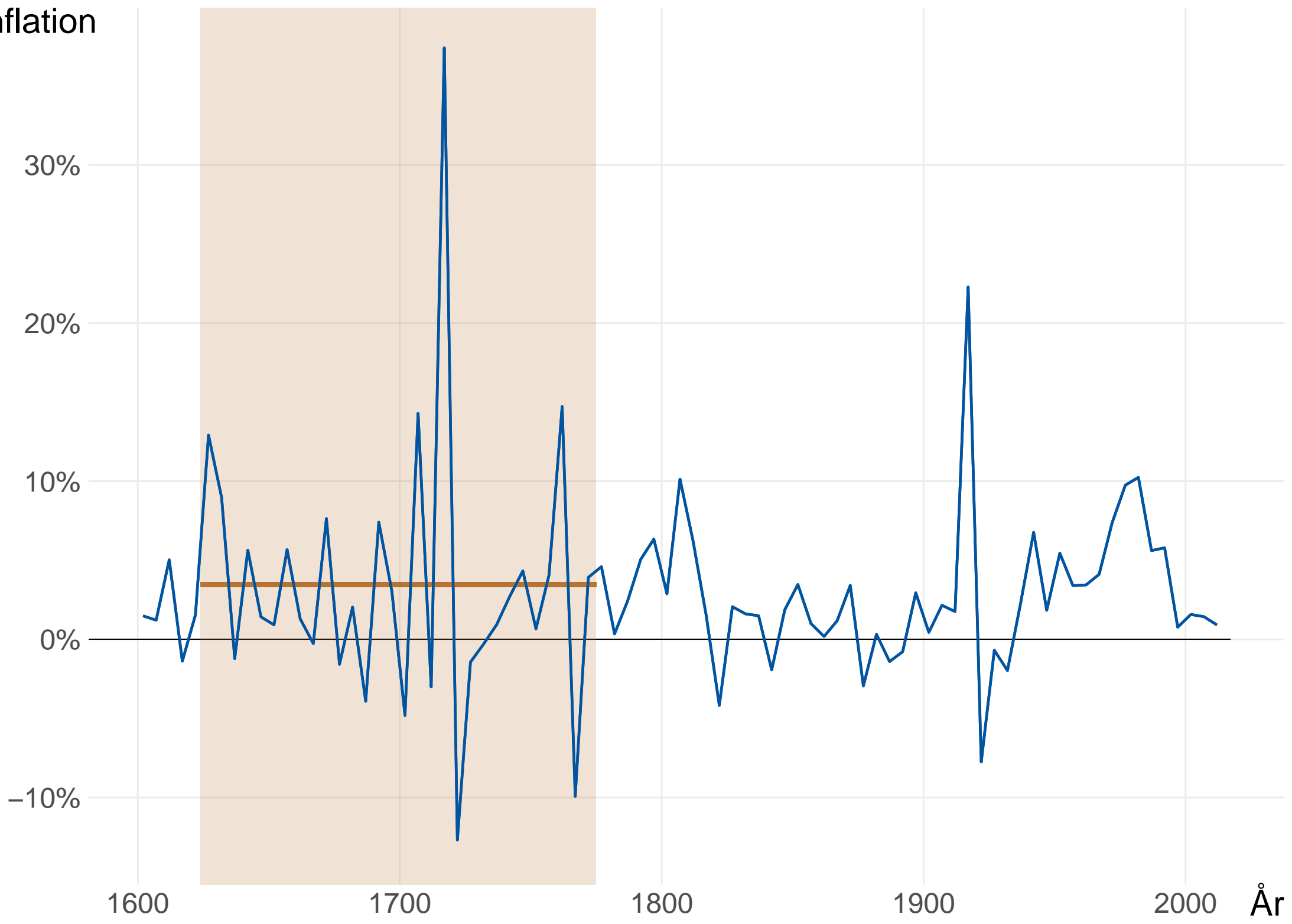
Långsiktigt ankare

knyt pengarnas värde till ädelmetall eller utländsk valuta,
via rätt till inlösen – kräver makt av statsmakt

långsiktig regel för att trovärdigt stabilisera penningvärdet

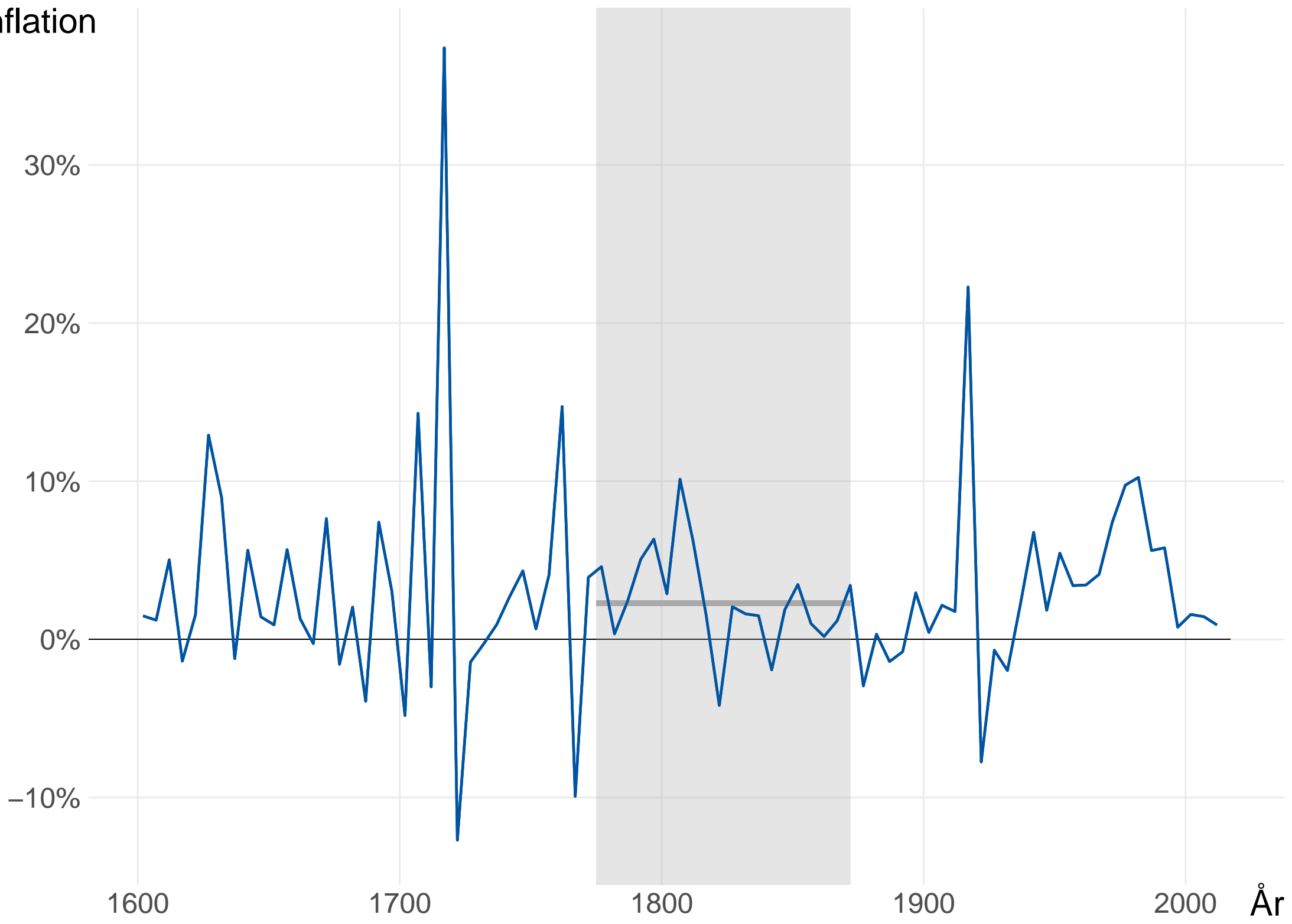
en myntfot mer stabil och svårare manipulera om ankaret har
stabilt relativpris bestämt utanför Sverige

Inflation

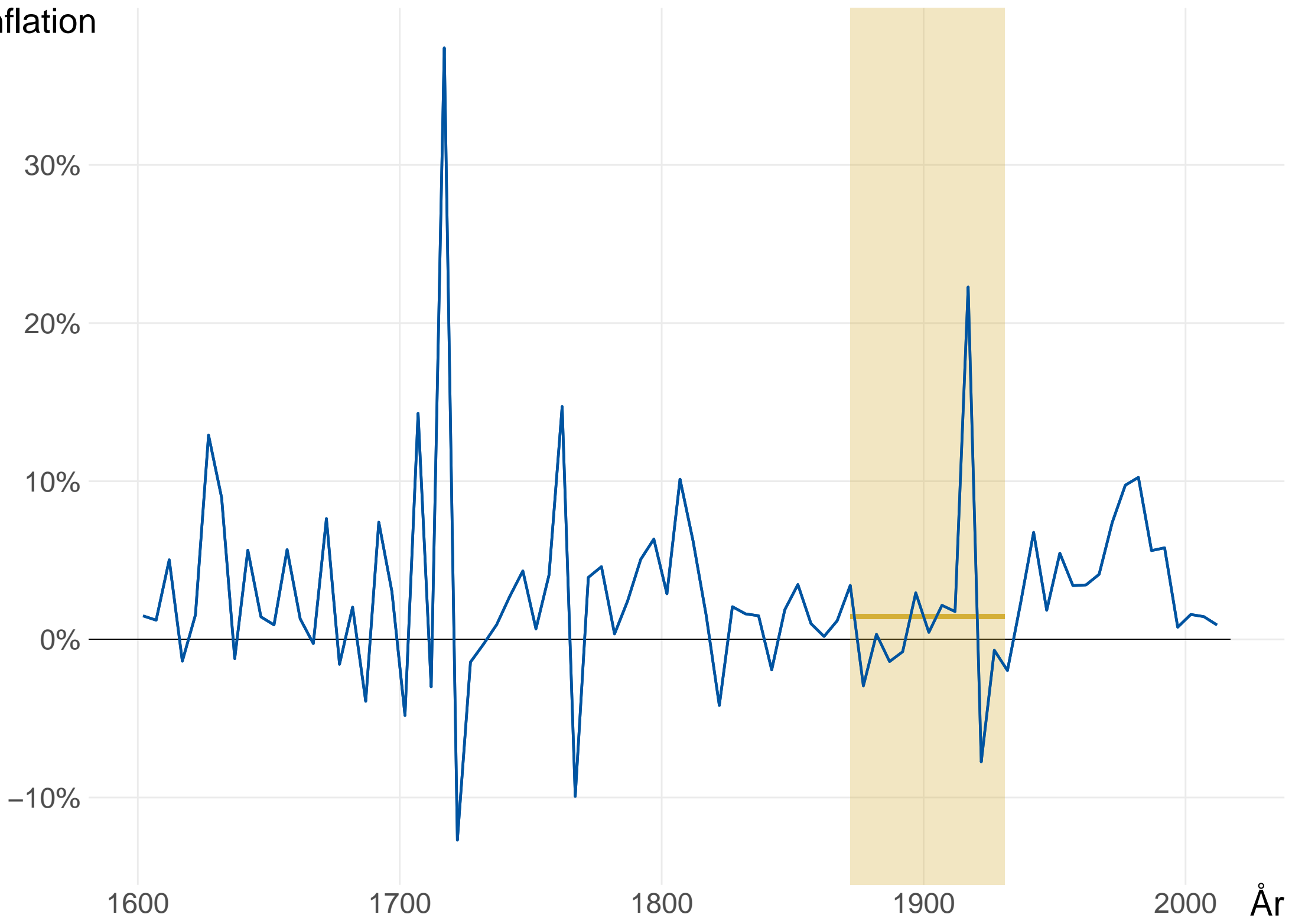

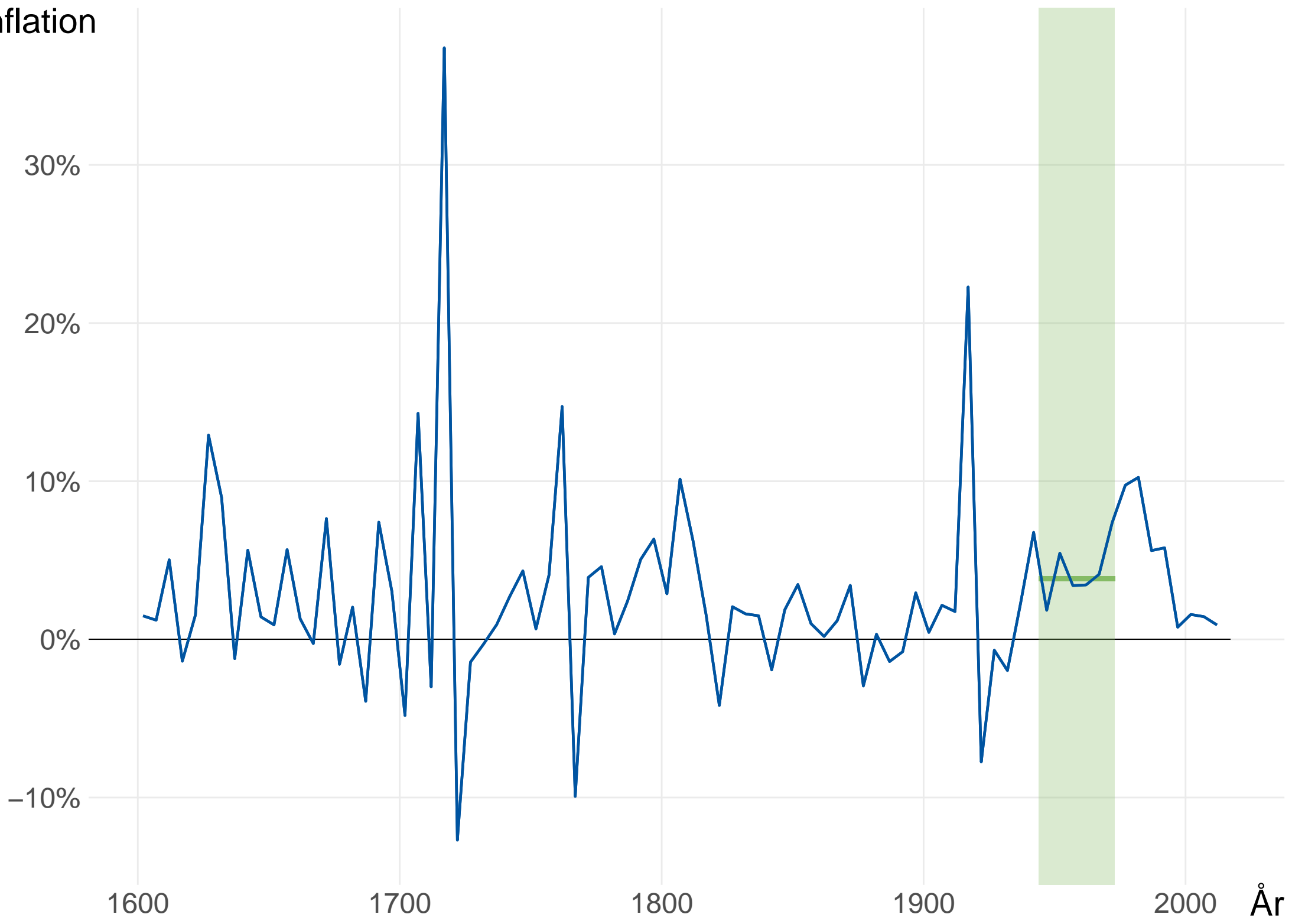
Inflation

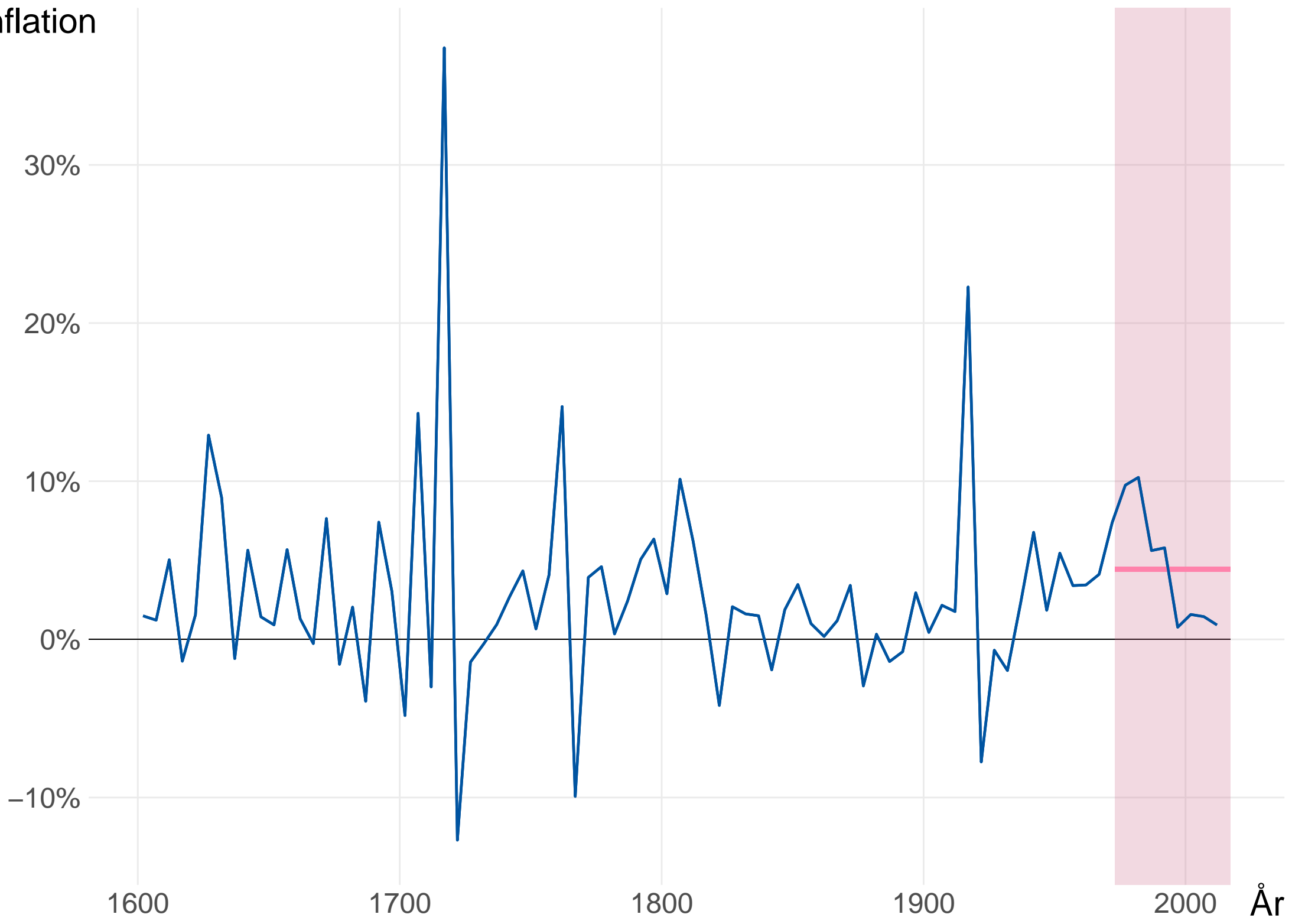
Inflation

Inflation

Inflation

Sekvens av långsiktiga regler

koppar(silver)myntfot 1624-1775, inflation 3,5% – parallella mynt, upprepade försök styra kopparpriset

silvermyntfot 1776-1872, inflation 2,3% – riksdalern enda mynt

guldmyntfot 1873-1931, inflation 1,5% – kronan lanseras, Nordisk myntunion, del av stabil global regim

ömsesidig pappersmyntfot 1944-72, inflation 3,8% – koppling till guld via dollar, del av globalt Bretton Woods avtal

ensidig pappersmyntfot 1973-idag, inflation 4,4% – koppling till olika valutor, flytande växelkurs + inflationsmål sedan 1993

Men regler med undantag

regenter frestade utnyttja sin makt – urholka penningvärdet – ge staten inkomster eller expandera ekonomin

regeln om ankare ska minska ett trovärdighetsproblem
mindre behov om Riksbanken mer självständig mot regenten

alla sådana ankare har lättats och fällts igen – inflationscykler

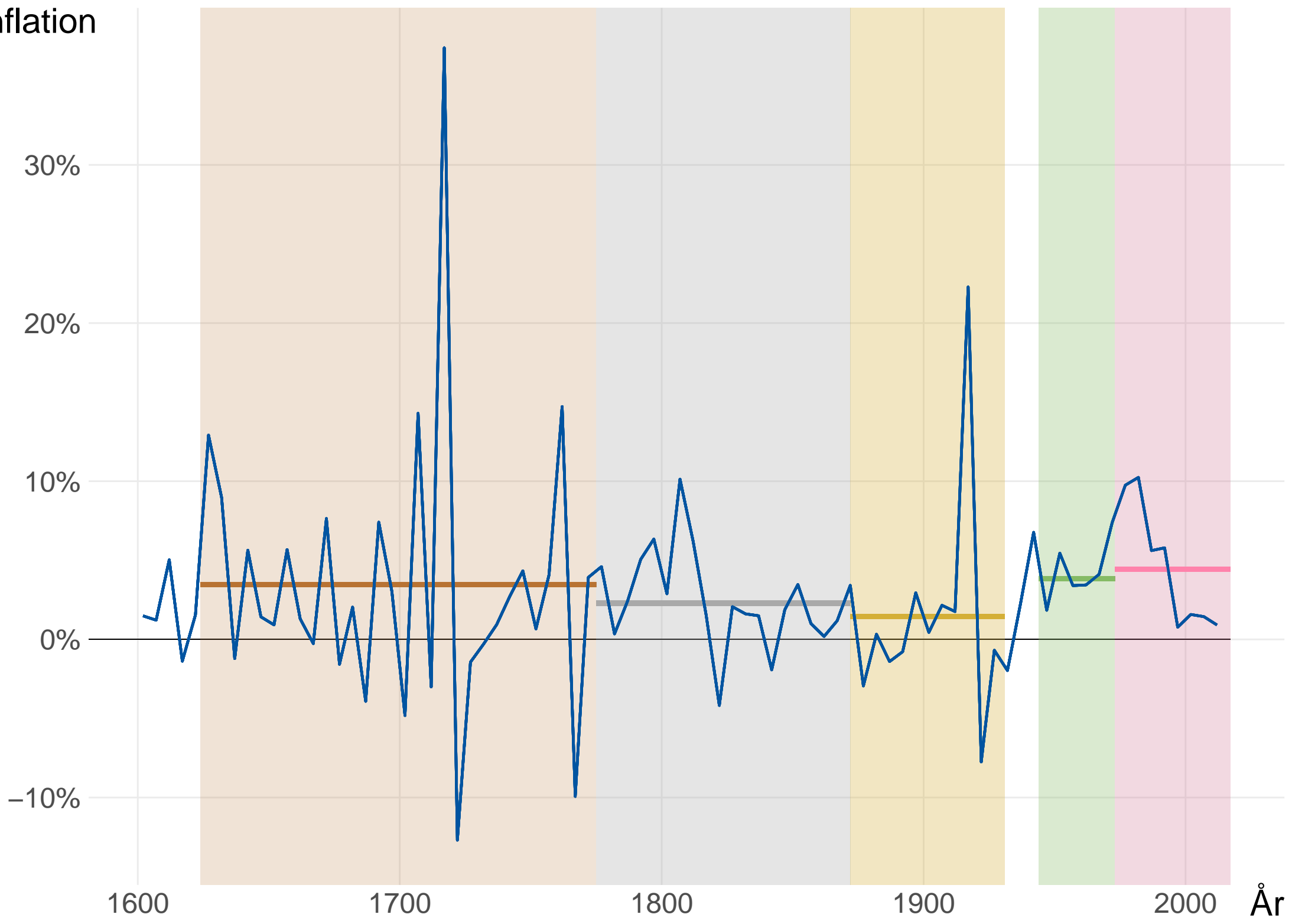

Inflationscykelns uppgångar

episoder med hög inflation: avsteg från inlösenrätt, expansion via nya mynt, sedeltryckning, eller devalvering

fem tillfällen med 10% inflation sedan 1700

Inflation

Inflationscykelns uppgångar

episoder med hög inflation: avsteg från inlösenrätt, expansion via nya mynt, sedeltryckning, eller penningpolitik

fem tillfällen med 10% inflation sedan 1700

Stora Nordiska kriget 1700-21 – Karl XII:s nödmynt

Ryska, Pommerska kriget 1741-62 – Hattarnas sedeltryckning

Kriget 1788-1814 – sedeltryckning, Riksgäldskontoret

1:a världskriget – hög efterfrågan och guldmyntfoten ur spel

70-80 talen – upprepade devalveringar för att mildra kostnadskriser vid löne- och prisstegringar

Inflationscykelns nedgångar

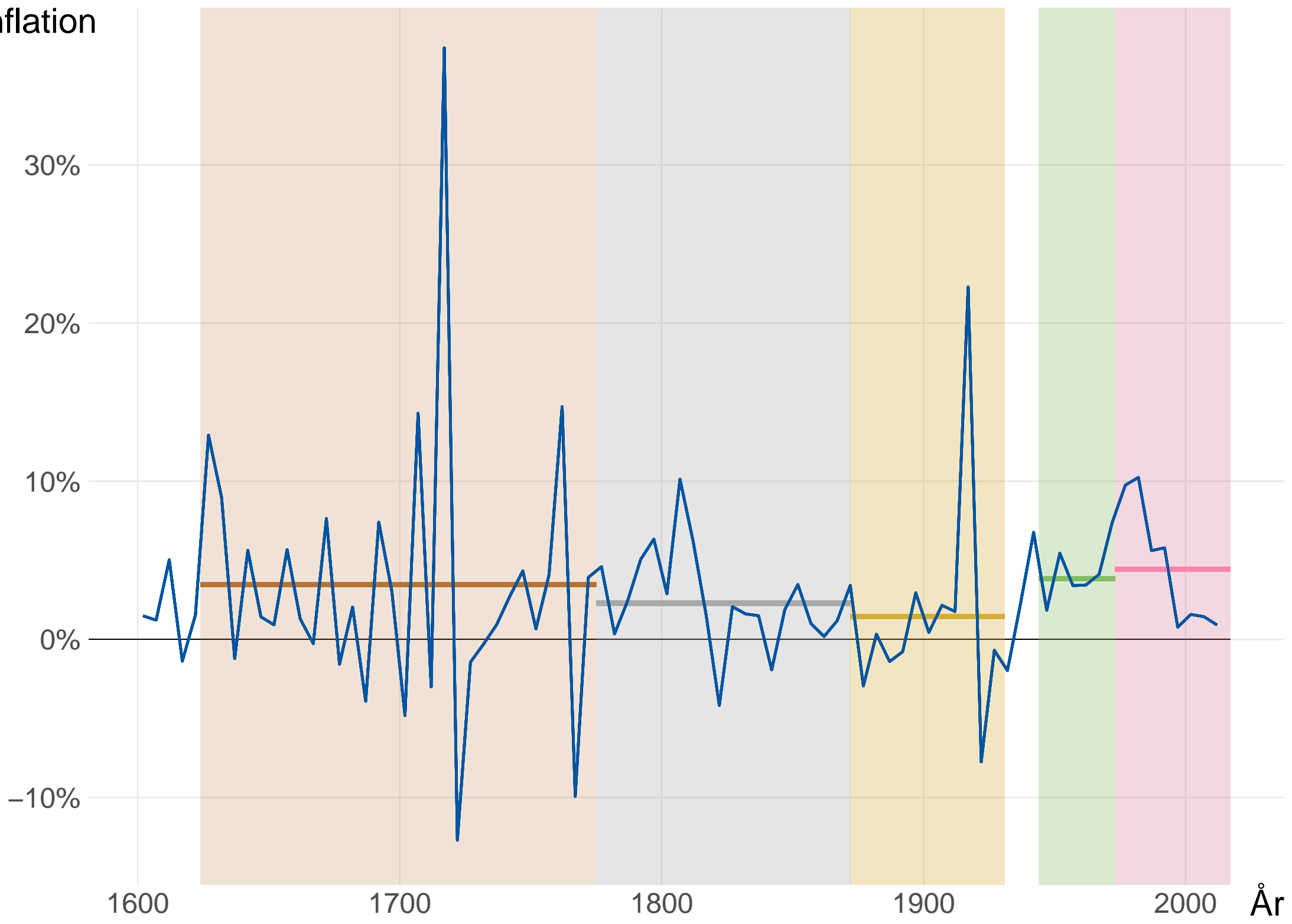
efterbörd till inflation – hur återskapa trovärdighet och stabilitet?

återinför inlösenrätt – återta tidigare växelkurs eller ackommodera de högre priserna (intern devalvering)?

mer trovärdighet vs. kostsam deflation – ofta en kompromiss

dock tre markerade deflationsepisoder

Inflation

Inflationscykelns nedgångar

efterbörd till inflation – hur återskapa trovärdighet och stabilitet?

återinför inlösenrätt – återta tidigare växelkurs eller ackommodera de högre priserna (intern devalvering)?

mer trovärdighet vs. kostsam deflation – ofta en kompromiss

dock tre markerade deflationsepisoder

1730-talet – Arvid Horn städar upp efter krigen

1760-talet – Mössorna (planerar) dra in sedlar och återställa riksdalerns kopparvärde

1920-talet – regeringen återför kronan till guldmyntfoten

Alternativ – nya inhemska ankare

1931 – Sverige ger upp guldmyntfoten, devalverar kronan för att slippa deflation och global depression

Riksbanken 1:a centralbank med (1931-39) direkt mål för stabil inhemsk prisnivå: nytt prisindex, ekonomernas roll, Irving Fisher

1992 – Riksbanken ger upp kronkursen vid hotande depression

flytande växelkurs, 4:e centralbank med inflationsmål:
ekonomernas roll, omstöpning av personal och arbetsformer

får mer självständighet *de facto* och *de jure* (1999):
förslag i Riksbanksutredningen, bestämmelse i EU-fördraget

Institutioner penningvärde

Utmaningar

Innovationer

Utlandet

Politiken

Institutioner

Penningvärde

Betalningsväsende

Vad säger historien om framtiden?

reformer av monetära institutioner speglar likartade drivkrafter
rötter i innovationer, utlandet och politiken

viktiga frågor och reformer före Riksbankens 400-årsjubileum?

- (i) balansen privat-offentligt i betalningssystemet
- (ii) inhemska eller internationella betalningssystem
- (iii) nya regleringar efter nya bank- och finanskriser
- (iv) arbetsfördelning Riksbanken-andra myndigheter
- (v) bankens självständighet i två relaterade uppgifter
- (vi) nästa undantag från långsiktig regel för prisstabilitet